

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna številka 2 din — V zamejstvo za vse leto 90 din — Poštni znak: Ljubljana 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifi — Izhaja vsakega 1., 11. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Vojna in politika

Pomirjenje na Balkanu.

Nevarnost novih vojnih zapletitve na Balkanu je popolnoma odstranjena vsaj za enkrat. Videti je bilo, da se bo Bolgarija takoj popolnoma pridružila silam osi in sicer naravnost z namenom, da pod njihovo zaščito postavi svoje revizionistične zahteve naproti Grčiji in Jugoslaviji. Videti je bilo, da se že začnajo priprave v javnem mnenju Bolgarov za primerna resonančna tla. Potem pa je naenkrat potegnil drug veter. Odločilni krogi so odločno zatajili hujškatke in krepko poudarili svojo namero, ohraniti prijateljstvo z Jugoslavijo. Vrh tega so se tudi iz sosednje Madžarske oglašili in napovedovali, da hočejo prijateljstvo z Jugoslavijo ne samo ohraniti, ampak celo poglobiti in razširiti.

Vzrokov za vse te pojave ne moremo točno ugotoviti, gotovo pa je, da to ni samo nasledek ugodnega razvoja italijansko-grške vojne za Grke, zato se precej domneva, da je izpremenjeni položaj knjižiti v zaslugi odločni volji Zveze sovjetov, da se bojišče na Balkanu ne razširi.

Grški uspehi.

Brez dvoma je, da Grki dosegajo v svoji vojni z Italijo uspehe, kakor jih ni ob pričetku vojne nihče pričakoval. Zasedli so Porto Edda, kakor so Italijani, na čast najdražji hčerki Mussolinija in soprogi Ciana, prekrstili Santi Quaranta, in zasedli so tudi Argirokastra. Njihova najnovejša poročila govore o nadaljnjem uspešnem prodiranju. V Italiji so se izvršile važne osebne izpremembe. Odstopil je načelnik vrhovnega generalnega štaba Badoglio, dalje šef generalnega štaba za mornarico in poveljnik Dodekaneza. Italijansko časopisje se vzdru-

žuje komentarjev, navaja pa, da se je načelnik generalnega štaba že dalj časa hotel umakniti. Razumljivo je, da se tudi drugo nevtrarno časopisje vzdružuje ob teh izpremembah v Italiji razlag in ugibanj.

Nemško-angleška zrakovna vojna.

Ta vojna traja dalje, vendar so Nemci dovolili Londončanom med tem 24urni odmor, ki se je tem gotovo zelo prilegel. Vedno bolj se poudarja, da se nemškim zrakovnim napadom občutljivo pridružuje vojna s podmornicami, ki povzročajo Angležem precej skrbi. Vsak dan slišimo poročila, kako Amerikanci do skrajnosti napenjajo svoje sile, da nudijo Angležem vso mogočo pomoč v orožju in drugače. V zadnjem času so obljubili Amerikanci vso pomoč tudi grškemu narodu.

Vojna na Daljnem vzhodu.

Na Kitajskem se pozna, da je odprta Birmanška cesta Čangkajšku in da mu prihaja po njej znatna pomoč. To pomoč čutijo Japonci zelo neprijetno. Videti je pa tudi, da Japonci sami od sebe zmanjšujejo svoje napore na Kitajskem. Iz tega nekateri sklepajo, da hočejo sprostiti nekaj svojih sil na Kitajskem in da imajo v očeh drug cilj za bodočnost, in to naj bi bila Nizozemska vzhodna Indija. Nekateri že vneta ugibajo, ali bodo Amerikanci mogli trpeti kak tak napad, ali ne bo njihova mornarica v tem primeru aktivno nastopila. V tem primeru bi seveda Amerikanci morali svoje priprave usmeriti na to stran. Vprašanje bi nastalo, ali bi mogli istočasno obenem nuditi toliko pomoči Angležem, da bi jim zadostovala za potrebe zrakovne in podmorske vojne z Nemci.

„Slovenija“ mora priti v vsako zavedno slovensko družino!

Dežela, v kateri gospodarijo živali

Kdor bo bral ta naslov, bo mislil, da gre gotovo za kakšno majhno neobljubeno, s pragozno goščo pokrito deželo kje v srednji Afriki, kjer ljudi sploh ni, ker zaradi podnebnih ali drugih razmer ne morejo živeti v njej. V resnici pa gre za velikansko deželo, ki je tako goslo naseljena kakor malokatera na svetu — za Indijo. Iz verskih razlogov je tam prepovedano ubijati živali in seveda tudi porabljati njihovo meso in druge proizvode razen mleka. Še več, živali odjemljejo zaradi svoje neovirane množitve ljudem bitne življenjske pogoje, zato da imajo živali dovolj hrane, morajo ljudje stradati. Ta pojav je gotovo zanimiv, ker dokazuje, kako uravnava versko življenje, ki je v tem primeru tik praznoverja, človeško dejanje in nehanje, kako vpliva na gospodarsko dejavnost ljudi. Poročali smo že mimogrede o gospodarskem zborovanju v Novem Delhiju, ki ima namen, organizirati gospodarsko preskrbo velikobritanskih posesti vzhodno od Sueza. Pa tudi sicer dobiva bolj in bolj svetovnopolično težo njena zahteva, da postane enakopraven dominion v velikobritanski zvezi, zahteva, ki bo prej ali slej uresničena, četudi morebiti v obliki več indijskih dominionov — nekaj naravnega spričo kulturne, politične, gospodarske in narodopisne raznolikosti indijskih pokrajin. Zategadelj pričujemo v prevodu sestavek »Živali zoper ljudi v Indiji«, ki ga

je priobčil pred kratkim švicarski dnevnik »Basler Nachrichten«. Sestavek je z več stališč prav v današnjih dneh posebno aktualen. Uredništvo.

Tole naj malo pojasni razmere v Britanski Indiji in s tem doprinese k velikemu vprašanju samostojnosti, ne da bi hotelo biti popolno. Človek in žival si stojita nasproti, in žival ima pri tem dosti več vpliva na razumevanje in občestveno državno življenje ljudi, kakor utegnemo na Zahodu misliti.

Narodi nad tri sto milijonov indijskih prebivalcev se ločijo med seboj tako glede postave in videza kakor v jeziku in verah mnogo bolj kakor na primer Angleži, Rusi, Francozi in Italijani. Misleč Indijec bi se utegnil pri svojih prizadevah za svobodo vprašati, kako to, da še nimajo enako kakor Indijci tesno skupaj živeči Evropeji skupne mogočne države, ko se vendar tako malo ločijo med seboj, ampak da se med seboj vojskujejo in kar le mogoče slabe. Ta misleči Indijec bi moral visoko misliti o sebi in svojih, če verjame na hitro indijsko pobratenje in združitev.

Govore o preobljubenosti in jo utemeljujejo z evropskimi pojmi o življenjsko-

potrebem zemljišču pa pozabljajo, da dajejo tropske njive več in večkrat živčev kakor evropske. V srednji Indiji so res tudi pokrajine, ki imajo malo dežja in rodovitne prsti in malo rode. Toda stroški za stanovanje, obleko, kurjavo, preračunani na skupno prebivalstvo, so mnogo manjši kakor v Evropi. Lahko bi imelo prostora mnogo milijonov ljudi več, če bi ne bilo gospostva živali.

Razlog za preprič do smrtnega sovraštva tvorijo verske predstave, ki prav za prav ne spadajo k veri, ampak k šegam in navadam, ki so čisto lažje od vere in ki se drže skozi tisočletja. Mnogo milijonov Hindujev izpoveduje vero, ki jim prepoveduje, ubijati živali kakršne koli vrste. Celotno komarja, ki je zašel pri dihanju v usta, morajo izpustiti nepoškodovanega. V zakomarjenih, močvirnatih tropih so ljudje prepuščeni krvosesnim žuželkam. Gotovo se ravna mnogi verniki samo deloma po takih zapovedih, medtem ko so postale pri drugih glavna stvar ali vsebina vere. Pri pomešanem prebivalstvu zbudi lahko že samo ravnanje s komarji medsebojno pohujšanje.

Če hodijo po javnem trgu, na primer v Bombay, kjer imajo gotovo tudi mohamedanci svoje stojnice, tako imenovane svete krave Hindujev svobodno okoli in si jemljejo neovirano od razstavljenih zelenjave za krmo najlepšo in najboljšo in s svojim cedečim se svetim gobcem ostalo onesnažijo, ne da bi kdo na to mislil, da škodo poplača, tedaj mora to razjeziti ljudi, ki vidijo v storilcih samo navadno govedo. Pravoverni Indijci se pač hranijo z mlekom in maslom, ne smejo pa ubijati živali, in jim dajo poginjati od bolezni in starosti ali pa si dajo pomagati od tigra, da trga brez truda onemoglo živali in postane tako dobitnik človeštva, razen kadar dobi poredkoma poželenje po človeškem mesu.

Zveri ali divje živali v evropskem smislu postanejo redko nevarne, če smo dovolj previdni. Kače usmrte baje na leto 20 do 30 tisoč ljudi ali še več. Te žrtve gredo največ v breme tistih Indijcev, ki sami ne smejo ubijati. Ena najnevarnejših in obenem najpogostnejših strupenih kač, klobučarka, živi najrajši v suhih luknjah, kamor ne dežuje. Takih dobi pod hišnim zidovjem domačinov ali pod zrahlanimi koli. Njen pik je skoraj zmeraj smrt. Žrtev bi bilo še več, če bi ne imela ta kača navade, da se vznemirjena postavi sikaje pokoncu in s tem svari. Prepričan sem, da je v mohamedanskih seliščih redka, ker jo takoj, ko se pokaže, hitro in lahko ubijejo, kakor na primer na Sumatri, ki ima zelo veliko kač, pa šteje zelo malo žrtev.

Druge, mnogo škodljivejše, četudi precej mirne živali, ki pa le redko ogražajo življenje, toda uničujejo življenjske potreščine, so opice. Dolgo sožitje z ujetimi opicami in preučevanje njihove vrste v gošči mi je do neke mere odkrilo njih značaj. Tu govorim samo o različnih srednje velikih, zelo predrznih vrstah, ki žive na zemlji ali na drevju, ne o človeku sorodnih, mehkih, mirnih gibonih ali velikih človeških opicah, ki jih v celinski Indiji pač sploh ni. Tako imenovane svete ali tempeljske opice so po pokrajinah različne, žive tudi na polju ali v gošči in prebivajo v svetiščih in njihni okolici samo, ker dobivajo tam od romarjev in vernikov najbolj prijačo jim hrano. Od svojih zunaj živečih vrstnikov se ločijo samo po večji nesramnosti v občevanju z ljudmi.

Vse upoštevne indijske opice so v boju malo nevarne, delajo pa velikansko škodo, ker jedo in pokončujejo človeško hrano. V krajih, kjer so »svete«, to se pravi neusmrtljive, vladajo samosilno. Dežela je njihova. Žrejo, kar jim ugaja, in uničijo objestno še več. V pravovernih hindujskih mestih potujejo opičje črede od strehe do strehe in od vrta do vrta, neovirane, če ostanejo v svojem okrožju, in samo zavračane od drugih čred, če ga prekoračijo.

Naročnikom!

Vse svoje naročnike, stare pa tudi tiste, ki jih štejemo kot naročnike, ker nam pošiljanega lista niso vrnili, prosimo, da nam poravnajo naročnino, kolikor so v zastanku z njo.

Če bi kdo izmed zadnjih iz kakršnega koli razloga lista v bodoče ne hotel več imeti naročenega, se zanašamo, da nam bo to povedal, za nazaj pa naročnino poravnal.

UPRAVA »SLOVENIJE«

Kjer se mude, ostane malo užitnega za njimi.

Iz Benaresa sem šel skozi predmestje proti reki, mimo hiše domačina, kjer je v veži ravno pristavljala stara ženska velik lonec k odprtemu ognju. Ko je šla nekaj iskat noter, je pritelovadila posavna opica s strehe in segla hitro s kosmato šapo v lonec. Starka ni bila preveč pobožna ženska. Pregnala je tatu z metlo, seveda ne da bi se ga bila dotaknila.

Ne neki srednjeindijski železniški postaji sem pravkar izstopil, da se malo sprehodim. Na hodniku je sedelo in se sprehajalo kakih dvajset opic in ravno toliko garjevih psov. Moja žena je stala v vozu pri oknu, v roki kos čokolade. Vodila opica, precejšen korenjak, se je zavihnila od zunaj navzgor, zgrabila čokolado, ki je bila prav za prav meni namenjena, in oprezno spet zlezla doli. Imel sem palico v roki in sem hotel naučiti razbojnika dostojnosti, ko mi je prišlo pravočasno na misel, da bi prišel s tem v spor z okoli stoječimi ljudmi. Opica mi je pokazala zobe, kar ni bilo videti prav nič prijazno in je šla k svoji družini, ne da bi ji bila kaj dala.

Drugič smo se napotili (to pot na slonov, ker je pač treba kedaj tako potovati) iz neke knežje prestolnice v knezov letni dvorec, ki je bil navzlic vročini še brez ljudi in ki ga je bilo zato ogledati z vodnikom. Spotoma pri nekem starem svetišču zraven na pol razpadle vasice z nekaj človeškimi prebivalci, pa zelo mnogo rdečeh obraznimi opicami je sedel njihov praoče na stari pagodi, videti je bil hud in podjeten in dal nas je izkoriščati po svojih podložnikih. Nekoliko dalje so pridrele v velikem številu druge, dolgodlake in dolgorepe opice, da bi prejele od tujcev svoj davek. Njihovega vladarja, zelo veliko, renčečo prikazen, sta vodnik in slonov gonjač le trudoma z lučanjem kamenja zadrževala na nekaj metrov od nas. Iz nerazvidnih razlogov je bil ves jezen na nas in svoje tovariše, ki so beračili. Precej veliki, umetniško malo pomembni letni dvorec je obdajal visoko notranji, globoko ležeči vrt, ki je bil poln starega sadnega drevja. Na njem je viselo mnogo lončenih tvorov v premeru kakih deset do dvajset centimetrov, ki so se pokazali od blizu kot votle poloble, po dve zvezani z žico. Varstvo pred opicami, ker sicer ne dozori noben sad za človeka. Opice naredo v svoji požrešni uničevalnosti škode na stotine milijonov rupij, ali lahko bi, drugače razloženo, brez opic in drugih poljskih škodljivcev živelo na milijone ljudi več.

Neznatne, pa vendar zelo škodljive živali, ki jih zaradi njihne majhnosti in urnosti pač ne bo nikoli mogoče popolnoma pregnati, so več vrst podgan in drugi glodalci, ki bivajo najrajši na sadnem drevju in si ga potem popolnoma prisvoje. V mnogih pokrajinah prizanesajo komaj enemu samemu sadnemu drevesu. Neka sivo in rjavo progasta vrsta živi v srednji Indiji nemotena v vrlovih in drevoredih kakor na primer pri nas vrabci. Leteči psi, ki bivajo čisto v velikanskih množicah na

drevesih v močvirnatih pokrajinah, jedo najrajši cvetje nekaterih sadnih dreves in pozneje njihovo zoreče sadje. Velike množice vsakovrstnih ujed se nikakor ne preživljajo poglavitno z mrhovino, ampak prav tako kakor pri nas s kokošmi in majhnimi domačimi živalimi. Na vlažnih, temnih mestih v hišah in vrtovih bivajo razen škorpionov vseh vrst velike, poltnobarvne stonoge, katerih pik pomeni razen bolečin

še nekaj dni mrzlice. Tudi teh nagnusnih v teh izdelkih dejansko izločena — Sloven- ci smo bili separatisti, menda zato, ker se je Belgrad od nas separiral. Prav kakor v tisti operetni šali: »Vi ga samo zato ne vidite, ker je on slep.

Te dni je ban moravske banovine prepovedal izvoz žita in masti v ostale banovine. Nam se sicer zdi, da je vsaka taka prepoved protizakonita, dokler živimo v eni državi. Ne gre, da bi si ena banovina tako rekoč naredila zaloge za čas, ko bodo cene narasle, medtem bi pa lahko uvažala iz drugih za cenen denar vse tisto, kar ji manjka. Dejansko je s to odredbo postala moravska banovina neko samostojno gospodarsko ozemlje, tisto torej, kar so jugosloveni podtikali zmeraj nam kot največji greh.

Na vsak način je treba v tem pogledu napraviti red, in sicer hitro in odločno. Če ne, se moramo tudi mi pobrigati zase. Veliko življenjskonujnih potrebščin izvažamo na jug: krompir, usnje, obrtne izdelke. V sestavu zaprtih gospodarskih ozemelj nam ne kaže drugega, kakor tudi prepovedati izvoz v banovine, ki so to že storile, potem pa z izmeno naših pridelkov in izdelkov dobiti tisto, kar potrebujemo. Sicer se nam bo zgodilo, da bomo običajni nekje brez življenjskih potrebščin, ki jih izvažamo, za svoje pa bomo imeli samo nekaj razvrednotenega denarja.

Menda se še ni zlepa kakšna stvar tako sama speljala do nesmisla kakor jugoslovenski nacionalni centralizem.

Nebogljenost

»Jutro« se jezi, da dopisniki slovenskih dnevnikov čedalje bolj mrevariijo slovenščino. Človek bi mislil, da je morebiti le že kedaj šlo vase in da je samo postalo »zaprepaščeno« nad volapükovsko kolobocijo, s katero polnijo njegovi sodelavci dan za dnem, ali po jutranje »dnevno« njegove predele.

Pa res ni bilo treba dolgo brati, da je človek spoznal svojo zmoto in jutranjo jezikovno neomajnost. Kar takoj se je spravilo nad »slovenoborce«, ki da so se začeli ogibati besede otvoriti in ki nočejo več otvarjati razstav, ampak jih odpirajo. Kajti jutranji človek pravi, da se, kolikor on ve, odpirajo samo vrata in podobne stvari, ne pa morebiti kakšne razstave ali slovesnosti. In kakor pripoveduje dalje, je šel v tem globokoumnem premišljevanju domov in poskušal odpreti večerjo, pa mu ni šlo. Zato prosi za svet, kako bi si pomagal, da ne ostane brez večerje.

Sicer si je duhovitež prav za prav besedo že sam položil v usta, pa mu vendarle mi še izrečno in posebej priporočamo, naj si pač večerjo »otvori«, če se mu tako bolj imenitno zdi.

Prav ta tako nazarensko nerodna primera je pa dokaz, kako kočljivo je, če skuša kdo duhovičiti ob popolnem pomankanju vsaj neke majhne miselne sposobnosti. Če bi le malo, samo majke- no znal misliti po slovensko, bi vedel, da slovenski človek niti ne odpira niti ne otvarja svojih večerij, razen kadar gre morebiti za kakšne konzervne škatlje, ampak kar preprosto rajši začne večerjati. In tako začnjenja delati še mnogo drugih stvari, ki jih — tudi v prispodobni — ne kaže odpirati.

H koncu naj pa storimo še krščansko delo usmiljenja in poučimo nevednega, da pomeni otvoriti v hrvaščini natančno isto kar v slovenščini odpreti. In Hrvatje otvarjajo razstave prav tako kakor hišna vrata. Oni so pač taki, da so s svojim jezikom zadovoljni, pa jim zato še na misel ne prihaja, da bi po zgledu naših manjvrednostnikov začeli morebiti rabiti našo besedo odpirati za razstave in slovesnosti, domača beseda pa bi jim bila dobra samo za vrata in lese.

George Washington in njegovi prijatelji

George Washington je imel prijatelja, s katerim sta bila v vojni vsakdanja tovariša. Ker je bil ta prijatelj zelo prikupnega in zdržnega vedenja, se je Washington tudi kot predsednik vsak dan z njim prijateljsko shajal. Kakor je bil to izvrsten prijatelj, vendar pa ni imel talenta, da bi si bil sam ustvaril prijeten obstoj. Tedaj se je nenadoma primerilo, da je imel Washington oddati prav dobičkanosno, pa ne težko službo. Vsi so bili prepričani, da bo to službo naklonil svojemu prijatelju. To pa se ni zgodilo. Med prisilci za to službo se je namreč naenkrat pojavil človek, ki je bil skrajn Washingtonov strankarski nasprot-

nik, ki mu je kot tak že marsikak načrt prekrizal, ki pa je bil obenem osebno poštenjak in za prosto službo zelo sposoben. Washington mu je brez vsega službo podelil. Ko ga je radi tega vprašal neki skupni znanec njega in njegovega prijatelja, zakaj da je prezrl svojega najboljšega prijatelja, mu je predsednik odgovoril: »Nisem samo George Washington, ampak tudi predsednik, ki mu je kot tak že marsikak načrt ton bi bil gotovo vsako uslugo napravil svojemu prijatelju, kot predsednik Združenih držav sem pa moral službo podeliti najposobnejšemu prosilcu.«

Če bi vsi demokratični politiki ravnali tako, bi demokracije ne bile izgubile toliko na ugledu. Washington se daleč razlikuje od politikov, ki žele priti na oblast prav posebno zato, da bi mogli nagraditi svoje osebne prijatelje.

Za novo Evropo

Pred kratkim je zborovala v Zürichu Evropska zveza. Ta zveza je pri nas manj znana kakor Panevropa, ki jo vodi Coudenhove-Calergi, kar je nazadnje razumljivo, ker so njeni udje zgolj švicarski državljani. Vendar pa je njeno delo prav tako pomembno, saj je Švica nekakšna osrednja evropska dežela, ne samo zemljepisno, ne samo geopolitično, ampak najmanj toliko, če ne še bolj miselno, kulturno in človečno. Kajti Švica je dežela prave evropske omike, stare kmečke demokracije, stik treh velikih, starih kulturnih narodov, ki pa žive prav zaradi švicarskega demokratičnega državnega ustroja v najlepši edinosti med seboj. In dobro je, če se zmeraj znova pokličemo v spomin dejstvo, da je ta Švica, kljub temu, da je že sama majhna država, vendarle razdeljena na 25 kantonov, zveznih držav, od katerih so nekatere komaj večje od naših okrajnih glavarstev. In še to je dobro imeti pred očmi, da so bili spočetka v soprisežni zavezi Švicarji združeni dejansko samo, kolikor in kadar jim je grozila nevarnost od zunaj, da pa jim je ravno od zveze spoštovana neodvisnost kantonov omogočila in dala, da so se kantoni bolj in bolj tesno navezavali eden na drugega in da šteje zato danes Švica med države, ki so navznoter v rahli zvezi, pa vendar obenem navzven tako strnjeni, kakor niso državljani nobene centralistične države na svetu.

Ne škoduje, če se zmeraj spet vsega tega zavedamo, ko nam vsak hip vstajajo razni državotvorni preroki od vseh strani, ki bi nam navzile vsem bridkim 22 letnim skušnjam hoteli nalvesti, da je zvezna ureditev, če že ne naravnost škodljiva, pa vsaj od sile kočljiva zadeva, nad katero morajo samozvani vodiči šele globokoumno premišljevanje.

Zborovanje evropske zveze je bilo v znamenju prav tako pravega švicarskega kakor pravega evropskega duha. Osrednji predsednik dr. Hans Bauer je poročal o položaju Švice v prihodnji Evropi in poudaril, da veruje v misel, ki jo je izrekel švicarski general Guisan ob praznovanju obletnice zmage pri Morgartenu nad Avstriji: »Prilagoditi se hočemo novi Evropi, pa na švicarski način.« Obnova naj pride iz Švice. Kajti Evropa se more združiti samo, če zbere svoje države v zveznem sestavu kot enakopravne, upošteva njihovo tradicionalno posebnost in različnost, kakor se je to obneslo v švicarski zgodovini. Gospodarstveni pisatelj Merkur iz Zürichja pa je govoril o novi uravnavi gospodarstva v demokraciji. Evropska zveza hoče urediti gospodarstvo na načelih široke samouprave, ki ji je osnova svoboda in solidarnost v gospodarskem in družabnem življenju.

Važnost prehrane v političnem in gospodarskem življenju

Lansko leto je izšla v angleščini pri Zvezi narodov zanimiva knjiga »Food and Welfare« (Hrana in blaginja). Spisal jo je F. L. McDougall. Pisatelj ugotavlja, da je prvi pogoj družabne in politične zadovoljnosti narodov zadostna prehrana ljudstva. To vprašanje se pa že dolgo zanemarljivo. Pravilni lakot sicer v zahodni Evropi že nekaj sto let ni bilo več, če se izvzameta morebiti svetovna vojna in današnja Španija. Vendar so pa danes v mnogih evropskih deželah razmere, ki so že pravi lakoti čisto blizu in kjer imajo široke ljudske množice premalo hrane, posebno v Srednji in južni Evropi. Pisatelj kaže tudi, kako žalostno so postale socialne razmere v deže-

Z A P I S K I

† Vseučiliški profesor dr. Janez Plečnik

Spet je padel steber slovenske medicinske fakultete, ki je šele letos prav zadila, ko ji je bilo vsaj zagotovljeno, da bo razširjena v popolno fakulteto. Za dr. Alfredom Šerkom je šel v onostranstvo dne 5. grudnia t. l., na dan sv. Miklavža, prof. dr. Janez Plečnik, ki je s prof. dr. Šerkom ustanavljal slovensko medicinsko fakulteto takoj ob ustanovitvi slovenskega vseučilišča in prenašal vse sunke, ki so toliko let izpodmikali tla posebno še medicinski fakulteti slovenskega vseučilišča. Prof. dr. Janez Plečnik je oral ledino za našo najvišjo zdravstveno ustanovo. Učil je anatomijo, priredil tudi učno knjigo »Anatomijo« ter je veliko storil za slovensko zdravniško izrazoslovje. Dr. Janez Plečnik je bil pa predvsem učenik, ki je dajal podlago za zdravniško vedo prihodnjim slovenskim zdravnikom v najtežjih razmerah in pri najskromnejših pripomočkih, ki so bila in so slovenski medicinski fakulteti na razpolago. Bil je v svoji stroki mož, ki je stal vstric anatomom velikih vseučilišč zaradi svojega velikega izkustva in popolne zatopljenosti v svojo znanost. Dr. Janez Plečnik je bil rojen v Ljubljani l. 1875. in je dosegel le dobrih 65 let.

Kot človek je bil prof. dr. Janez Plečnik mož čisto svoje vrste. Zunanje ogledenosti, izlize civilizacije ter praznih besed ni maral, bil je popolnoma vdan naravi in se je v nji najbolj počutil. Bil je sam svoj in ni imel veliko prijateljev. Od svojega prepričanja in mnenja ni odnehal, čeprav je bil sicer mehka, dobra duša. Ljubil je pa glasbo prav kakor veliko medicinskih velikanov, njegovih profesorjev na dunajskem vseučilišču, kjer je dr. Janez Plečnik študiral. Bil je naravnost virtuoz za klavir. Kako je bil pa zraščan s slovenskim ljudstvom, dokazujejo njegove besede, ki jih je izrekel z velikim poudarkom nekoč pred precej leti, ko smo govorili o naših glasbenih stvarih, posebej pa še o naših ljubljanskih koncertnih prireditvah. Dr. Plečnik je dejal: »Kaj nam je treba obravnavati o koncertih, koncertne dvorane slovenskega ljudstva so cerkve, iz cerkvene glasbe zajema naše ljudstvo vse umetnostno čutenje in ves glasbeni užitek!« Ker je bil tako hudo zraščan s slovenskim ljudstvom, je najrajši občeval z najpreprostejšimi ljudmi.

Dr. Janez Plečnik se ni silil v javnost in se je je celo izogibal. Pisal je v »Mladiko« ter iskal izvirni slovenski besedni izraz. Bil je pokončen Slovenec do kraja. Naš list ga je štel med svoje naročnike. Pokopan je bil 7. grudnia t. l. pri sv. Križu v Ljubljani in je njegovo truplo ležalo na žalah na odru v kapeli sv. Miklavža, ki jo je zasnoval njegov brat vseučil. prof. arhitekt Jože Plečnik.

Naj bo lahka groba odeja v slovenski zemlji slovenskemu učenjaku in čistemu Slovencu! —a—

O razcepljenih radikalih in naprednem mišljenju

Radikali v Sloveniji — to je od vsega začetka pomenilo tiste ljudi, ki doma niso šteli, pa so hoteli veljati kot obeseke srbske radikalne stranke. Te zadnje največ zato, ker je kazalo, da bodo spričo svoje politične veljave in vaje zmeraj vsaj blizu vlade, če že ne sploh na njej, in ker je zaradi tega obetalo, da bodo tudi njeni neomajno zvesti pripadniki v Sloveniji dobili nekaj pomena. Da so bili zmeraj samo skupina majhnega števila ljudi, ki sicer v slovenskem javnem življenju sploh ne bi šteli, dokazuje najbolj to, da se niso mogli kot samostojna skupina ves čas in nikjer v našem narodu zasidrati. Njih politična dejavnost se je očitovala v tem, da so zmeraj samo obletavali razne radikalne veljake, in da so se seveda potem,

ko so se srbski radikali razcepili na tri struje, tudi oni razšli na tri plati. V slovenskem političnem življenju seveda ne bodo nikoli pomenili nič več, kakor kar bodo pomenili srbski radikali v državi, in s tem pri sedanjem centralističnem ustroju posredno pri nas.

Glede na vse to bi bilo sploh komaj vredno, ukvarjati se z njimi, razen kolikor so tudi eno izmed oznamenil našega razdrapanega političnega življenja. Prav v tem pogledu pa so prav zanimivi. In res mikaven je sestavek z značilnim naslovom »Za skledo leče...«, ki ga je dal dr. Puc priobčiti v svoji »Slovenski besedi«. Dr. Puc je namreč v teh časih neomajen pripadnik staroradikalov. Od njega — ali njih — se je pa odcepilo pri nas nekaj ljudi, ki bi hoteli biti rajši pri radikalnem disidentu dr. Lazi Markoviću, ki je tudi minister. To pa seveda dr. Puc ne hodi v priklad. In zato jim »pri skledi leče« da brati hude levite, češ da so s svojo opredelitvijo »potegnili močno črto preko svojega naprednega mišljenja in da nimajo v tem pogledu niti najmanjše moralne pravice, sklicevati se na kakršna koli gesla, ki bi samo malce cikala na slovensko naprednost.

Ob teh besedah je sicer očitno to, da se šteje izdajatelj »Slovenske besede« za človeka naprednega mišljenja, toda nikomur ne bo jasno, kakšne zvrsti naj bi bilo to napredno mišljenje, tudi če ga vzame zgolj v ožjem politično-kulturnem smislu, ki mora pač v tem primeru edino šteti. Kajti napredno mišljenje v politiki pomeni na vsak način priznanje demokratičnega načela, priznanje in spoštovanje svobode vesti in besede, spoštovanje in upoštevanje tudi vsakega nasprotnega prepričanja. Kdor pa pozna politično preteklost petomajskega dr. Puca, ta ve, da je njegovo napredno mišljenje in napredno mišljenje ljudi okoli njega natančno iste zvrsti kakor mišljenje tistih, od katerih bi se hotel opredeliti z njim.

Sicer pa — kaj če bi nam »Slovenska beseda« nekoliko pogloblje opredelila svoj pojem naprednega mišljenja na politični dejavnosti svojih ljudi recimo ob petomajskih volitvah? Za zglede ne bo v zadregi, če če samo malo pobrska v našem listu.

Samostojna gospodarska ozemlja ob jugoslovenskem centralizmu

Če izvzamemo Hrvaško, živimo še zmeraj v eni najbolj centralističnih držav na svetu. Toda ta centralizem je že od vsega začetka veljal samo za Slovence in Hrvatce, od lanskega 26. avgusta dalje pa sploh samo še za Slovence. Srbija je imela dejansko zmeraj svojo samoupravo, ki so jo izvajali iz Belgrada, pri čemer je bila še za toliko na boljšem, ker so ji bili pri centralizirani državni blagajni v prvi vrsti na razpolago vsi državni dohodki. Tako si moramo Slovenci zidati na primer svoje gimnazije sami iz banovinskih dajatev, če jih hočemo imeti, v Belgradu pa jih zida država, seveda tudi z našim denarjem.

Pa tudi sicer so na jugu centralizem zmeraj krojili po svojih koristih. Kadar smo mi Slovenci hoteli imeti samoupravo, so zagnali jugoslovenci veliko vpitje, češ pogledjte, carinske meje hočejo postaviti med Slovenijo in ostalo državo. Nič ni pomagalo, da tega nismo nikoli zahtevali, da smo bili marveč še za osnove vse večje gospodarske enote, ne pa za razbijanje že obstoječe — jugoslovenci so hoteli ovajati in obrekovati, in v ta namen niso bili nikoli izbirčni. Nič ni pomagalo, če smo ravno mi Slovenci bili vsaj v notranjosti naše države za čim svobodnejšo izmeno dobrin, medtem ko so na primer v Belgradu že 1921. leta uvedli na nekatere obrtne izdelke visoko užitnino, večjo od kakršne zaščitne carine, da je bila slovenska obrt

lah, ki so prej veliko žita izvažale: na Madžarskem, v Romuniji in Jugoslaviji. V nekaterih krajih srednje in vzhodne Evrope je prišlo že tako daleč, da je denarno gospodarstvo kakor v srednjem veku že skoraj prenehalo.

Pisatelj navaja tudi nekaj predlogov in misli, kakor bi bilo mogoče razmere preosnovati. Med poglavitnimi ovirami je seveda avtarkično prizadevanje. Toda medtem je izbruhnila vojna, in danes je avtarkičja, želja držav za samopreskrbo, bolj v časih, kakor je bila kedaj prej.

Kaj pišejo listi

Duh in smisel deklaracije

Ko govori »Obzor« o delu bivšega Jugoslovanskega odbora med svetovno vojno, omenja tudi krfsko deklaracijo in pravi:

Krfska deklaracija je pomenila dejansko polom Pašičevega načrta. Pokojni Trumbić je bil mnenja, da bi ne bil Pašić nikoli podpisal Krfske deklaracije, če bi ne bila Srbija v tako težkem položaju. Krfska deklaracija pa je imela neko pomanjkljivost, ni namreč zavezovala Srbije nasproti njenim zaveznikom, da se drži sklenjenega sporazuma. Tukaj ni mesto, da bi se preiskalo, če bi bil Jugoslovanski odbor mogel to zahtevati ali če bi bil dobil tako zavezo od srbske vlade, če bi jo bil zahteval. Dejstvo je, da so vodilni srbski politiki po vojni izjavili, da je imela Krfska deklaracija samo manifestacijski značaj in da ni predstavljala nobene pravne niti pravne zaveze za Srbijo. Tako razlago so dali Krfski deklaraciji zato, da bi se izognili spolnitvi zaveze, da se bo nova ustava sprejela s kvalificirano večino, brez nadglasovanja. A ravno ta točka je bistvo duha in črke Krfske deklaracije. Srbski politiki pa so nasprotno trdili, da je glavna točka Krfske deklaracije poudarek, da so Hrvati, Srbi in Slovenci en narod.

Res pa je bilo ravno to mesto manifestacijskega značaja, ker je očito, da se ne more z neko manifestacijo odrediti, če so Srbi, Hrvati in Slovenci en ali trije narodi. Če so en narod, potem ni mogoče napraviti iz njih z deklaracijo treh narodov. Če so pa trije narodi, tedaj se to dejstvo ne more izbrisati z nobeno resolucijo ali deklaracijo. Toda že sama točka Krfske deklaracije, da se bo sprejela nova ustava s kvalificirano večino, brez nadglasovanja, priznava stvarno obstoj treh narodnih individualnosti.

Po vojni so srbski politiki, potem ko so zavrgli Krfsko deklaracijo, začeli s hegemonistično politiko, katere nasledki so znani in se cutijo tudi danes. Del srbskih politikov se še ni razšel s Pašičevo zamisljo. Toda v Jugoslaviji moreta biti vodeni samo dve politiki: hegemonistična, Pašičeva, in enakopravnosti hrvaškega, srbskega in slovenskega naroda. 26. avgust 1939 pomeni po svojem duhu in besedi obsodbo 20letne hegemonistične politike.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Slovensko zasedbo Radgone in železnice Špilje—Radgona je po vsem tem šteti bolj za pogumno in posrečeno vojaško-politično in železniško-upravno potezo, izvedeno na presenetljiv način, pri čemur so nasprotniki našo moč precejevali, kakor za vojaško akcijo, ki je z orožjem izvedla svojo nalogo.

Daleč v notranjosti, s pomočjo prostovoljcev in skoraj vseh moških prebivalcev, vojaško dobro zamišljen in pripravljen napad na vse naše straže, posadke, orožniške postaje ter ostale vojaške objekte med Radgono in Špiljem, ki so ga dne 4. februarja 1919 izvedli nemški Avstrijci, da bi popravili, kar so 1. decembra 1918. zagrešili, bi jim po vseh načrtih in računih bil lahko uspel. Vzrok neuspeha je iskati v glavnem v tem, ker nas niso presenetili in zato niso mogli zavzeti radgonskih vojašnic. V trenutku, ko so Zeilhoferjevi s strojnimi in ročnimi granatami pričakovali Miklove oddelke, ki so imeli nalogo, da hipoma vdoro v vojašnice ter jih zasedejo, je odločitev že padla. Oddelek, ki je bil pod mojim poveljstvom, je edini odbil vse sovražne napade ter pozneje s protinapadi spretno pomešan med in za sovražnimi vrstami, preganjal Miklove glavne čete in rezerve. Miklove čete so imele vse naše ostale straže premagane, ete še rezerve na razpolago za še vedno mogoč poskus naskočnega vdora v vojašnice, pa smo jim tudi to onemogočili. Brez metalca min, topa ali bombnika bi se Miklovem bolj težko posrečilo zavzeti vojašnice, razen če bi Miklovi daljši čas oblegali vojašnice, v katerih bi nas bili morali blokirati, ter bi nas z gladom in žejo ali zaradi pomanjkanja streliva

Ob 22 - letnici zedinjenja

piše »Hrvatski dnevnik«:

Za ustanovitev državne skupnosti Hrvatov, Srbov in Slovencev se je delalo v zamejstvu na osnovi misli o njihni narodni enotnosti. Bili so to časi, ko je prevladovalo stališče, da ima vsak narod pravico, osnovo svojo posebno, popolnoma neodvisno državo. Ko se je obravnavalo, kakšna skupina se naj šteje kot narod, je bil upoštevan jezik ali jezikovna sorodnost, potem pa se je na tej podlagi zavzelo tudi stališče, da so Srbi, Hrvati in Slovenci komponente enega in istega naroda. To je bilo brezdvomno napačno stališče, ker ni jezik niti edini niti odločilni činitelj, na osnovi katerega bi bilo treba ustanoviti, če naj imamo neko skupino za narod, kakor ni da bi morali ustanoviti skupno državo zmeraj samo pripadniki istega naroda. Misel državne skupnosti Hrvatov, Srbov in Slovencev ima razen jezikovne enakosti Hrvatov in Srbov in sorodnosti slovenskega jezika s hrvaškim in srbskim še drugo, nam se zdi tudi močnejše opravičilo. To je skupnost naših koristi.

P. n. novim naslovnikom „Slovenije“

Pred nekaj meseci smo razširili konzorcij »Slovenije« in se odločili list izpopolniti tako, da bi res prišli do premočnega razumniškega tednika, ki je ravno v teh časih tako potreben.

Ker pa je pri tem v največji meri odlojuča seveda finančna stran, Vas prosimo, da nam poravnate naročnino, ki znaša din 5.— na mesec. Ako tega ne morete za celo leto skupaj, prosimo za poravnavo v primernih za vas znesnih obrokih.

Če bi kdo iz tvarnih ali drugih razlogov ne mogel več ostati naročnik, ga vabimo, da to takoj pove v obojestransko korist.

Tistega, ki bi nam lista ne vrnil, bomo šteli za naročnika.

Kakor nam je žal za vsakega naročnika, vendar je pri teh razmerah prvo, da smo si na jasnem glede redno plačujočega naročniškega kroga.

prisilili, da bi se vdali. Ker se jim, kakor rečeno, ni posrečilo, da bi nas bili presenetili, ker tudi drugega učinkovitega orožja niso imeli pri roki, so njih načrti prepadli. Nič čudnega, da je poglavar cele napadalne akcije, ki je bil drugače znan kot dober častnik, takoj ko se je zdanilo, zapustil bojišče, ker je uvidel, da mu je vkljub skrbni pripravi zmaga splavala po Muri.

Napadalci, čeprav so bili prostovoljci, seveda niso šteli med dobro disciplinirane bojavnike, v našem primeru bi jim pa najbrž tudi najboljše disciplina ne bila omogočila, da bi zavzeli Radgono.

Obramba naših zunanjih straž, ki so podlegle, ni mogla drugače končati kakor je. Poljske straže brez vsake medsebojne povezanosti ali brez pomoči glavne čete, so do desetkratni premoči, ki jih je obdajala, morale podleči. Primer z mojim oddelkom je izreden in je uspel le zaradi moje dejavnosti, kar moram pibiti, tudi če se to sliši kakor samohvala. Branitelji vojašnic so se dobro držali: odlična je bila obramba Pistorjeve vojašnice; morala, disciplina, izvežbanost in uporabljivost vseh Slovencev pa naravnost zgledna.

Naši protinapadi ter preganjanje nasprotnika so bili dokaz, da so vojaki dobro izurjeni, dobro šolani, z željo po osvoboditvi prežeti. Spodbujeni po doseženih uspehih v obrambi so tudi v napadu šli brez strahu naprej, ter preganjali nasprotnika, katerega bojni duh in vrlina sta ravno zaradi naših uspehov padala.

Spopadi v Obrajni, Črničah in Cmureku, kjer smo Slovenci imeli skromne, male posadke, so z ozirom na Radgono, ki je za nasprotnika in za nas veljala kot glavna postojanka, niso imeli za celotni izid bojov večjega pomena, tudi če se niso razvijali povsem tako, kakor bi si mi bili želeli. S hrabrostjo, požrtvovalnostjo in bojevitostjo so se v glavnem vkljub sovražni premoči izkazali seveda tudi tamkajšnji naši oddelki.

„Delavska pravica“ za demokracijo

V teh časih vsesplošnega spogledovanja z različnimi celostnimi avtoritativnimi in drugimi protidemokracijskimi sestavi je zanimivo, da piše glasilo krščanskega delovnega ljudstva nedvomno za demokracijo, ko pravi:

Poglavitna osnova našega krščanskega socialističnega gibanja je demokracijska miselnost. Delavstvo naj se svobodno in neodvisno uveljavlja povsod, kjer koli so prizadete njegove koristi. Prav zaradi tega mi vsak čas poudarjamo in zahtevamo svobodno in neodvisno delovanje delavskih strokovnih organizacij, zahtevamo, da Delavska zbornica, ta silno važni delavski zavod pride zopet v roke ljudem, ki bodo pravi zastopniki delavstva. Zahtevamo, da pridejo v vodstvo delavskega zavarovanja ljudje, ki bodo izraz delavske volje, prav tako v borzo dela. To so zavodi, ki so izključno ustanovljeni in namenjeni delavstvu, se držujejo iz delavskega denarja in z njim tudi razpolagajo. Zato je popolnoma upravičena naša zahteva, da se pritegne k vodstvu teh zavodov najširši krog delavstva, ki bo ne le nosil odgovornost za poslovanje teh zavodov, ampak tudi odločal o njihovem delu.

Mirovni cilji Velike Britanije

Na Angleškem se zadnje čase spet precej vneto razpravljajo o vojnih ciljih in če ima pomen, da se o njih že danes govori. Churchill sam noče o njih govoriti, kar je navsezadnje že glede na njegov položaj razumljivo. Drugi pa spet opozarjajo na propagandno moč, ki jo ima ponekod zahteva onih držav za veliko gospodarsko ozemlje. Glede tega poroča londonski dopisnik švicarskega dnevnika »National Zeitung«:

To so nekatere skušnje, na osnovi katerih pravijo mnogi Angleži, da ne gre podcenjevati zapeljivostne moči nasprotne propagande za nov red in da se ne sme izmikati duhovnemu razravnavanju. Dejansko se je »Times« že lotil te naloge, in kar pravi o tem, je kot izraz britanske miselnosti zelo zanimivo tudi za tiste, ki bi hotel kakor Churchill deliti kožo šele potem, ko bi bil medved že ustreljen. »Narodna enotnost«, tako piše »Times«, je v britanskem vladarstvu izjemna. V njem vladajoča raznovrstnost je že zgled za mednarodni red. Zamisel celinskih skupin je umetna in ni zakoreninjena v gospodarskih stvarnostih. Britansko vladarstvo kaže tudi pisano mnogovrstnost ustavnih naprav. Eden izmed najbolj življenjskovo važnih naukov, ki jih daje veliki britanski vladarstvo svetu, je, da ni nobenega edino veljavnega pravila za mednarodni red. Zenevski sestav slovenskih in oblikovnih zvez se je podrl, ko se je bližala nevarnost. Toda stavba, ki je bila zidana na nezavezno sodelovanje v stiskah, se je v nevarnosti bolj obnesla kakor

kedaj prej. Ni treba torej poskušati, da bi se vtisnil svetu enoten organizacijski žig. Novo mednarodno sodelovanje mora imeti prilžnost, da se razvije postopoma, in pri razglašanju mirovnih ciljev naj bi se pokazala rajši smer kakor konec pote. Razložek med mislijo britanske državne skupnosti in mislijo današnjih diktatorjev je pred vsem v pojmovanju pravilne rabe sile. Nobenega mednarodnega reda si ne moremo misliti brez sile; na načinu, kako se sila izvaja, je vse.

Značilno britansko v teh izvajanjih se nam zdi potrebno nagajenje do naravne, počasne rasti. V nekem poznejšem sestavku pravi »Times«, da je krajevna, celinska in celo vladarsvena samopreskrba, torej avtarkičja, blodnja. To utemeljuje pred vsem gospodarsko. Načrt, da bi se zavrgla svetovna izmena dobrin in dela in nadomestila s cepljenjem človeštva na pet delov, ki bi vsakega vladal gosposki narod, pomeni vrnitev v temno dobo. Posebno Velike Britanije ni mogoče niti popolnoma vključiti v Evropo niti je izključiti iz nje.

Najpomembnejše se nam pa zdi, kar ve povedati »Times« o živi demokraciji. Rooseveltov »New Deal« je poskus, razložiti demokracijo na novo v luči sodobnih potreb. Roosevelt sam imenuje to novi red. Nobena politična naprava ne more živeti trajno od ugleda preteklega dela. Prvočino je bila demokracija revolucionarna sila. Boj zoper oboroženo samovoljo ni nikoli dokončno dobljen. Pokazala so se nova vprašanja kakor brezposelnosti množice in valutne politike, ki jim z izročilom svobodnega razmaha sil ne moremo biti kos. V notranjopolitičnem boju 20 ih in 30 ih let je šlo veliko manj za vladne oblike kakor za gospodarske koristi kapitala in dela. Bilo bi usodno za demokracijo, če bi ljudske množice dobile občutek, da nima njihova volilna pravica nobenega vpliva na poglavitna vprašanja njihovega vsakdanjega življenja. Roosevelt je mobiliziral maledga človeka zoper kapital. Novodobna zahteva po načrtnem delu si prizadeva najti način, da se izloči nerazumnost neurejenega gospodarskega sestava, ki naj bi se prilagodil potrebam svobodnega, samega se upravljajočega občestva. Proizvajalne sile kapitala in dela, ki so se dale na razpolago demokraciji v vojni, bi morale biti na razpolago tudi demokraciji v miru. Mali človek naj dobi vero, da imajo parlamentarne naprave resnično vlogo v njegovem življenju in da ga nimajo za žogo brezosebnega stroja organiziranega kapitala in organiziranega dela.

Naročnike in prijatelje »Slovenije« prosimo, da nam sporoče naslove tistih, ki bi utegnili postati naročniki našega lista. Obstoje lista je odvisen od pomnožitve naročnikov.

sikatore bitke v velikih vojnah. Sovražnik je bil povsod in nikjer. Sovražnik je bil v civilu in v uniformi. Sovražnik je bil doma v hiši in na polju in na cesti. Fronta je bila spredaj, zadaj in na strani. Nasprotni bojevniki je bil bolj komit kakor reden vojak, nevarnost, če je bil kdo ujet, je bila hujša kakor smrt. Vsaka ženska, vsak otrok je bil vohun itd. Vse to so bile težave in nevarnosti, ki jih je treba razumeti in jih je primerjati z gverilskim vojskovanjem. Da smo bili številčno slabši slovenski oddelki oboroženi tako, kakor nasprotniki in da druga naša vojna oprema ni bila na višku, je razumljivo. Mnogo naših vojakov, ki so bili štiri leta v svetovni vojni v strelskih jarkih, je trdilo, da so v radgonskih bojih preživeli živčeno bolj napete in nevarne boje kakor vsa leta, ki so jih prebili na različnih bojiščih. Tudi naše izgube v Radgoni ne glede na izgube v Črničah, Obrajni in Cmureku niso bile majhne. Mrtvih, ranjenih, pogrešanih in ujetih je bilo nad štirideset mož in en častnik, medtem ko je imel sovražnik izgub, že zato, ker je napadal, še veliko več.

Obletnica bitke za Radgono gre vsako leto — kakor je šla bitka l. 1918. sama — popolnoma neopaženo mimo nas. Medtem ko obletnice veliko manj važnih slovenskih dogodkov slave in se jih spominjajo, nima slovenska javnost za radgonske dogodke ter za v Radgoni padle, umrle in še živeče junake iz leta 1918/19 skoraj nobenega smisla, izvzemši, da je bil postavljen spomenik v Gornji Radgoni. Mrtvi tovariši in sorojaki bi najmanj zaslužili, da se jih Slovenci vsaj enkrat na leto, to je na dan bojev in njihove junaške smrti, spominjo.

Obletnica radgonske bitke, ki je bila napor, žrtev in uspeh Slovencev in Slovenije za Slovene in Slovenijo, bi naj vsaj odslej postala za Slovenijo in za Slovence vredna, da si jo zapomnijo in obdržijo v spominu.

(Dalej prih.)

K U L T U R N I P R E G L E D

Koncert Ljubljanske
filharmonije 1. decembra t. l.

Slaba kakovost orkestra Ljubljanske filharmonije ima svoj vzrok prav v tistem kot stiska, ki je pri slovenskih javnih ali za javnost določenih ustanovah: v pomanjkanju denarnih dajatev s strani države. Kdor vidi slovenske bolnišnice, naše železniške postaje in železnice, zaostalost naših mest, stanje naših javnih zgradb, skromna sredstva za naše vseučilišče, nezadostne plače našega uradništva, ki je glavni del našega razumnštva in mnogo drugega, na drugi strani pa primerja, kaj vse se je vsako leto napravilo drugod s tistimi stotinami milijonov dinarjev, ki jih Slovenija vsako leto preveč plačuje v centralo, bo z vso jasnostjo spoznal, v kakšno kulturno zaostalost sta nas spravila naravnost histerično delovanje naših jugoslovenov za centralizem in njihovo fanatično pobijanje vsega, kar se je temu upiralo. Gotovo se ti ljudje, pa tudi njihovi nasledniki danes prijemljejo za glavo, ko vidijo sadove svoje blazne politike. Samo tisti, ki ima opraviti s centralo, lahko pove, kako silno težko je za nas Slovence, da pri ustvarjenem centralističnem stanju dobimo kak denar za sebe.

Kakovost simfoničnega orkestra je eden od kriterijev, po katerih se vrednoti kulturna višina naroda. Mi Slovenci imamo vkljub nekaj odličnim umetnikom srednje dober operni orkester, ki se mu včasih pridruži nekaj diletantov s slabimi instrumenti, in po nekaj skušnjah priredi ta tako sestavljen orkester koncert. Radi priznamo idealno prizadevanje posameznikov in njih trud, pritrditi pa nam mora vsak, ki ima količkaj glasbeno izobrazbo, da vse, kar je, ne zadostuje, da je začetniško in površno. Na res umetnostni višini stoječi orkester moremo dobiti le tedaj, če bomo imeli dovolj denarnih sredstev. Če bi mi Slovenci že od leta 1918. imeli svojo finančno avtonomijo, bi brez dvoma že zdavnaj imeli orkester, ki ne bi nič zaostajal za tistimi orkestri v zamejstvu, ki imajo zavidljivo umetniško raven. Slovenci imamo mnogo nadarjenih glasbenikov, imamo dobre dirigente in nad vse hvaležno publiko, ki napolnjuje koncertne dvorane do zadnjega kotička. Samo denarja nam ne dajo, da bi mogli pokazati vse umetniške zmožnosti, ki so v nas. Jugoslovenci si lahko čestitajo k sadom svojega »nacionalne, napredne« politike. Z zavistjo gledamo belgajsko filharmonijo, ki dobiva bogate podpore od države in ki se je ravno zaradi te denarne pomoči povzpela že precej visoko. Tako kot slovenska tudi zagrebška filharmonija ni nič dobivala, dokler ni bila ustanovljena banovina Hrvaška, kjer Hrvatje vsaj delno sami lahko razpolagajo s svojim denarjem. Hrvatje se so takoj zavedli velike narodne in prosvetne važnosti prvovrstnega simfoničnega orkestra ter so svojo filharmonijo finančno močno podprli, tako da vsak mesec prireja popolnoma razprodane koncerte, s sporedi, ki stoje na evropski višini ter v izvedbi, ki je že precej dobra.

Samo mi Slovenci smo — kot skoraj v vseh drugih stvareh, tudi tu zapostavljeni. Kdor je slišal zadnji koncert ljubljanske filharmonije, je moral ugotoviti, kako slab zven ima ta orkester. Z njim se pred svetom pač ne moremo postaviti in tistim, ki si žele dobre glasbe, ne more dati polnega umetnostnega užitka.

Na sporedu koncerta Ljubljanske filharmonije dne 1. decembra t. l. sta bili dve slovenski izvirni simfonični skladbi. Glede Arničevega »Zapeljivca« je treba poudariti, da ima nekaj mest, ki zajemljejo po svoji harmonični in ritmični izvirnosti. Svoje mnenje o Blažu Arničju smo že povedali v »Sloveniji« 11. novembra t. l., ko smo poročali o njegovi simfoniji. »Pesem planin«. »Zapeljivec« ni presenetil s kakšnimi novimi momenti, ki bi šli izven okvira glasbenega izražanja, ki nam je znano že iz njegovih prejšnjih skladb. Arničeve nam doslej znane skladbe nimajo vsaka zase tipičnih izraznih načinov, pa bi se brez škode za značaj posamezne skladbe motivi iz ene lahko prestavili v drugo. Arničev slog se giblje v bližini Riharda Straussa, vendar je v iznajdbi motivov popolnoma samostojen in izvirni. Mogoče se nam prihodnji predstavi s skladbo, v kateri nam bo pokazal, da ima v sebi tudi tisto široko melodično linijo, ki odlikuje vse zares velike skladatelje.

Glede Škerjančeve »Mařenke« je treba reči, da ima Škerjanc veliko tehničnega znanja; barvitost in harmonično rafiniranost njegovega orkestra sta ves čas vzbujali zanimanje za skladbo, čeprav se muzikalni okus že nekaj časa odvrta od programske glasbe nazaj k absolutni.

Čajkovskega »Koncertna fantazija za klavir in orkester« ne spada med najbolj posrečena dela Čajkovskega. Posebno drugi stavek je preveč razlegnjen, tista polnokrvna melodična iznajdljivost, ki je večini njegovih del priborila svetovni sloves, je v tej fantaziji precej skromna, čeprav sta 2 ali 3 motivi, ki spadajo med njegove posrečene domisleke. Pianist Anton Trost je z blestečo tehniko odigral dosti težko skladbo.

Antonin Dvořák se je s svojo 5. simfonijo in s svojo komorno glasbo ter s Slovanskimi plesi postavil med reprezentante slovenske glasbe zraven Chopina in Čajkovskega. Čaru te glasbe se ne more nihče ustavljati, zato je Dvořák brezpogojno pri-

znan v vsem glasbenem svetu. Na žalost se je ravno pri tej simfoniji pokazala vsa šibkost našega filharmoničnega orkestra. Pihala so bila na nekaterih mestih (zlasti v 3. in 4. stavku) zelo klavirna, glavni motiv v 1. stavku takoj v začetku ni prišel do izraza in se je kar razgubil. Tolkala so bila dostikrat tako močna, da niso bila v nobenem razmerju z ostalimi instrumenti. Kako drugače je vse to podala češka filharmonija pod Talichom!

Da napravimo primero: orkester naše filharmonije je tak kot daljnogled, ki zaradi slabo vstavljene leče podaja le nejasno sliko predmeta, ki ga gledamo. Ta hiba se da odpraviti, treba pa je predvsem denarja za nabavo prvovrstnih instrumentov, potem sredstev za kader poklicnih stalnih umetnikov, nato pa veliko, veliko skušenj ter urjenja.

Dirigent Šijanec je imel veliko truda, da je iz orkestra izvel, kar se je pač dalo. Priznati mu je treba dobro voljo. Tudi kak Toscanini ne bi mogel iz slabega materiala bog ve kaj napraviti. Dvořaka je Šijanec dirigiral na pamet, kar je še posebej treba poudariti, ker to dokazuje njegov glasbeni talent.

A. B.

Dela slikarja Jakca

Po dveh letih je slovenski slikar Božidar Jakac spet priredil v ljubljanskem umetnostnem paviljonu razstavo svojih del in to portretov z oljnatimi barvami in portretnih risb, pastelnih pokrajin in pokrajin v temperi, ujedank in nekaj lesorezov. Vsega skupaj je razstavil 140 stvari, z obrisi (skicami) vred je napolnil vse štiri dvorane umetnostnega paviljona. Vse portrete in pokrajine itd., razen 14 pastelnih pokrajin iz Prekmurja in Madžarske, ki so še iz lanskega leta, je Jakac izvršil letos. Jakac je nekakšen slovenski Luca fá presto in je zraven Mateja Sternena najbolj plodovit slovenski oblikujoči umetnik. Jakac, povrhu še pravi »globetrotter«, ki je obredel v prejšnjih časih veliko sveta, obvlada vse slikarske tehnike razen slikanja na presno.

Posebej je še treba omeniti, da zajemljejo Jakca tudi slovenske obmejne pokrajine, n. pr. Bela Krajina in Prekmurje, vleče ga pa tudi k morju.

Jakac ne postavlja v svojih delih problemov, ki jih ni ne v naravi ne v bistvu slikarstva in ki so le ali plod skažene domišljije, še bolj pa posledek neznanja ali pa »literarnih« doždev in osebnih umišljav — stvari, ki jih je današnji dan tudi v naši oblikujoči umetnosti za vsakim ogrom več kot zadosti. Jakčeva dela nimajo opravka z nobenimi »izmi in ne s »šolami«, kar je oboje v takih časih pri umetnostnih pisemskih, katerih moč je v zverženih besednih periodah in primerjavah, ki se resnici tako malo prilagajajo kot pest na oko. Jakcu neki ljudje včasih očitajo »kič«. Mogoče Jakac včasih res poskuša, da bi bile njegove stvari ljudem bolj dopadljive, kakor je treba in so takrat v resnici njegova dela manj izrazna, vendar pa Jakac vselej pokaže tehnično znanje in dovršeno risanje, kar je podlaga vsaki slikarski umetnosti. Zaradi dovršene risbe in jasnega podajanja predmeta pa ga ljudje razumejo, zato imajo Jakčeve razstave velik odmev med občinstvom in imajo njegova dela dosti kupcev.

Namen oblikujoče umetnosti je, da vpliva na gledalca neposredno z barvami, svetlobo in oblikovanjem, ne pa z narejenimi problemi.

Jakcu, ki je res mojster — kakor po ceni je sicer pri nas naslov »mojstra«! — v risanih portretih, je razstavil sedaj tudi 10 portretov, narejenih z oljnatimi barvami, med njimi tudi hudo idealiziranega Prešerna. Čeprav niso vsi na enaki višini, je pa treba poudariti, da portret »Moj oče«, ki je slikan v »asfaltnih« tonih, ki so bili v navadi na akademijah pred 60. in 70. leti, in pa portret gospe dr. L. (rumenomodro-temne barve) visoko presegata pri nas navadno raven v portretiranju. Med portretnimi risbami sta visoko nadpovprečna portreta jezikoslovca dr. Antona Breznika in gospe La Croix.

Izmed 27 pastelnih pokrajin iz ljubljanske okolice so »Kozolec« II (št. 27), »Pozno sonce« in pa »Jesen« najboljše, ker so popolnoma skladne in realistično pojmovane. Nekaj izmed teh pokrajin je medlejših, ker so ospredja, n. pr. ajda, premalo izdelana in so videti trde. Iz Bele Krajine je raz-

stavljenih 20 pastelov. Mehke in zajemljive svetlobne efekte je dosegel Jakac posebno v »Viniški hiši«, v »Hiši v Radovici« in v pastelu »Zadnja luč« z večernim soncem razsvetljenem grajskim predčeljem. Prav tisto je dosegel v pokrajinskem pastelu »Prekmurska hiša« (vseh pastelov iz Prekmurja je 6) in pa v res imenitnih pastelih iz Primorja (vseh je 13) in sicer v »Jutranjem soncu«, »Samotnem zalivu«, v popolnoma harmoničnem »Jutru«, pa tudi v pastelu »Iz Omišlja«. V prekmurskih motivih je podana enoličnost prekmurske pokrajine, n. pr. v pastelih »Mura« in »Mlin na Muri I.« do kraja. Iz nekaterih motivov iz Primorja diha neposredni vtisk morskega ozračja. Pastelnih pokrajin iz Madžarske je razstavljenih 8; v vseh »Ob blatnem jezeru« je hudo lepo zlita sivina vode z sivino neba. Med ujedankami pa za služi vse pripoznanje »Jesenška martinarna K. I. D.«.

Sedanjo Jakčovo razstavo je treba omeniti, ker je na njej precej del, ki daleč presega umetnostno raven, ki jo imajo sicer zelo številne razstave slovenskih oblikujočih umetnikov. Jakac zna doseči s preprostimi sredstvi, ki jih daje pastelna tehnika, prave in resnične slikarske efekte. — i.

Nova Adamičeva
knjiga

Naš rojak, sedanji ameriški pisatelj Louis Adamič je pred nekaj meseci izdal novo knjigo »From Many Lands« (Iz mnogih dežel). Knjiga opisuje doselnike, ki so prišli »iz mnogih dežel« v Ameriko, da tam najdejo če že ne sreče, pa vsaj neko bitno mogočnost, ki jim je te mnoge dežele starega sveta niso mogle dati; piše njihovo usodo, ko so padli nenadoma v ta narodni sprimek, in usodo njihovih družin in otrok. Izbral si je posamezne tipe teh izselnikov, ki jih predstavlja večinoma pod izmišljenimi imeni. In kar je pri knjigi še prav posebno zanimivo, četudi tragično s stališča narodov, ki pošiljajo izselnike v novi svet: njen očitni namen je, kazati po eni strani pot, ki jo mora iti vsak doselnik, da se znajde v novem osredju in se mu čimprej pripravi, stare anglosaške naselnike pa opozarjati na korist teh novih prihajalcev in na njihov donos k ameriški omiki in blaginji. Iz vsega tega naj pa nastane enotna Amerika, ki jo propagira Adamič razen tega še v nekem posebnem obzorju. In tako je slovenski izselnik Adamič ne samo po načinu in jeziku svojega pisateljskega dela, ampak tudi kot ameriški državljani razširjevalec nove prienačujoče ameriške misli, za katero mnogi stari naselniki nimajo pravega čuta in smisla.

NAŠ KNJIŽNI TRG

Zadnje tedne je izšlo več pomembnih novih knjig, na katere moremo opozoriti samo kot kronisti, ker jih nismo prejeli v oceno.

Mohorjeva družba je sredi tega meseca razposlala svojim udom svoj letošnji red-

ni knjižni dar: Koledar za l. 1941 v običajni zunanji obliki in z enako vsebino kakor druga leta. 93. zvezek tradicionalnih slovenskih Večernic, v katerih pa letos ni originalne slovenske povesti, ampak A. Anžiča prevod povesti »Južna Zvezda« znanega francoskega pisatelja Julesa Vernea. Poleg tega so dobili udje še leposlovno knjižico Stanka Cajnkarija »V planinah«, 4. zvezek Meškove mladinske zbirke »Mladim srcem« in 16. snopič »Življenja svetnikov«. — Kot izredna publikacija (12. zvezek Znanstvene knjižnice, ki jo izdaja Mohorjeva družba) je izšla tehna knjiga »Knjižnice in knjižničarsko delo«, ki jo je napisal bibliotekar v Univerzitetni biblioteki v Ljubljani dr. Avgust Pirjevec.

Slovenska Matica je poslala na knjižni trg kot 1. zvezek svoje nove zbirke »Vešana beseda«, ki smo na njo opozorili tudi v našem listu, blesteči Zupančičev prevod Shakespeareove tragedije »Romeo in Julija«.

Nova založba je pred kratkim izdala »Zbrano delo Dragotina Ketteja« v eni knjigi, ki jo je uredil ter ji napisal uvod in opombe Francè Koblar.

Pri Jugoslovanski knjigarni pa je pravkar izšla zbirka novel Janeza Jalena »Previsi« in zbirka starejših mladostnih spisov Franceta Bevka »Mlada njiva«. V istem založništvu je izšel tudi prevod »Tragedije človeka« madžarskega pisatelja Imre Madacha, ki sta jo prevedla v slovensčino Vilko Novak in Tine Debeljak.

Pri založbi »Hram« je izdal dr. Ivo Šorli svojo avtobiografijo »Moj romani«, ki je bila nagajena z letošnjo »Prešernovo nagrado založbe Hram«. To je drugo delo, ki je bilo nagajeno s to nagrado. Prvi jo je dobil pred leti Miško Kranjec za svojo »Os življenja«.

Jezikovni kotiček

V XI. letniku »Lovca« se odlikuje šestavek »Priroda Slovenije« (na str. 315. do 328.) po rekordnem številu slovniških, stilističnih in logičnih napak. Za pisca je v kazalu označena »Lovska zadruška«. Izbral sem približno eno petino pogrškov. — Naj pričnem z ljubo Plutovo Urško: Povečavalo se je risbe in slikalo scenerije. Za take prireditve se rabi mesece. Da bi se ga pustilo na mestu. Da se činitelje obvesti: Da se je moglo vsak del zase sklopiti.

Moški spol namesto srednjega: Planinsko društvo, Muzejsko društvo in Dr. ostrorelcevo se kolebali. Besede, ki se rabijo samo v množini, ne trpijo pred seboj glavnih števnikov; ni torej prav: med obema vratima (hotel je menda napisati med obojima vratoma). Perut je v tem spisu moškega spola: s svojimi peruti! Nezmišelnost je pisava: Maksa Koželj-a, M. Hafner-ju (a vendar: I. Kunavera, brez vezaja in brez j!) Krstna imena se seveda sklanjajo; torej je napak: notarju Mate Hafnerju. Mestnik namesto dajalnika: »Določen Društvo... ustanovljenem l. 1562.« Prisiljeno starinsko je: »Ako se je izkazalo potrebnim« (beri: za potrebno). »Nadkriljevati« vrtno Srbom, ti pa Nemcem! Dvokolo za bicikelj je tako barbarska zloženka, kakršna bi bila enokolo ali samokolo (prav: samokolnica). Da črevesje ni dobra tvorba, nam kažejo: drevje, podnebje, medoče... Čreva in črevje je več kot dovolj. Neke gospode je bil neki ravnatelj izpodbudil; tem pravi naš pisec vzpodbujani. — »Delo je bilo postalo usmerjeno — slov.: se je bilo usmerilo!« »Delo streljšice, ki naj bi služila za evntilvršče se streljanje« (reci: če bi se vršilo kako str.). Velepotezen — slov. velikopotezen. »Stopnjevanje terase« (drugi sploh ni); puške so »dekorativno krasile« prostor (vsako krašenje je dekorativno, ker lat. decorare = krasiti!). Kaj naj bo »skrilato bobneča beseda«? — Grda razvada je raba zaimka isti, namesto osebnega zaimka: »Započeli so prireditve ter k ureničenju iste pritegnili slikarja G.« — prav: k nje (njenemu) uredničenju. Čudno je izražanje: »kar udobno služi ob času slabega vremena...«, kar je važnega vprašanja za lovca (prav: ... ob slabem vremenu...), kar je velike važnosti... Na 3 — 4 strani beremo: ogromno delo, ogromne dekoracije, ogromne scenerije, z ogromnim rogovjem, z ogromnimi žrtvami... To je že pretirano pretiravanje!

—ABC—

Urednik in izdajatelj: Ivan Zorec, pisatelj v Ljubljani